

## ВЪЗРАСТОВИ ОСОБЕНОСТИ НА СЕТИВНОТО ПОЗНАНИЕ НА УЧЕНИЦИ ОТ НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ СПОРЕД ПСИХОАНАЛИТИЧНАТА ПЕРИОДИЗАЦИЯ НА ЗИГМУНД ФРОЙД

Марияна Стамболийска

Югозападен университет „Неофит Рилски“

**Резюме.** Настоящата статия има за цел да представи през погледа на психоаналитичната периодизация възрастовите особености на учениците от началния етап на основната образователна степен. В психоанализата Аз-концепцията е част от личностната сфера и нейното съдържание оказва влияние върху усещането и възприятието на човека за неговата определеност, както и за изграждането на представата му за точно определено човешко същество. Периодът на начална училищна възраст според психоаналитичната периодизация е т. нар. „латентен период“, обхващащ 6 – 7-годишна възраст и подрастващата възраст. В тази определена фаза от детското развитие сексуалното развитие според Зигмунд Фройд сякаш прекъсва. Интересите на децата в този период са насочени преди всичко към общуването с другарчетата им и училищните занимания. Със знанията в училище се обогатяват и интелектуалните, и нравствените, както и естетическите чувства. Сетивното познание е само една част от общото познание на личността, насочено към нея и към заобикалящия я свят. Според Зигмунд Фройд социалните преживявания отразяват съдържателно желанията и интересите на личността и по този начин структурират една от най-важните страни във формирането ѝ – ценностната система, и насочата към изграждане на стратегия за поведение и дейност. Всичко това е основателна причина да бъде насочено по-осезаемо вниманието на децата към общите условия на училищния живот и извънучилищната дейност и по този начин ще се осигури по-пълноценното развитие на цялостната им личност.

**Keywords:** sensory knowledge, children, primary schoolage, perception, psychoanalytic periodization

Съществуват няколко теории, които оформят разбирането за развитието на детето и една от тях е психоаналитичната. Психоанализата е неразривно свързана с името на Зигмунд Фройд и сериозен безспорно е приносът ѝ като един опит да се разбере динамиката на психичния живот на детето.

3. Фройд е успял в изследователските си търсения да се докосне до скрити механизми на формиране на *Аз-образа*, актуални и днес при изследване на структурата и развитието му. Според Фройд моделът на психиката се изгражда от три компонента, представени от различни психични инстанции – *То* (Ид – предопределен е генетически), *Аз* (Его – следва принципа на реалността) и *Свърхаз* (Суперего – продукт на влиянието на другите хора върху личността). В концепцията за *Аз-образа* на личността Фройд доказва, че дейността на съзнанието е жизненоважна за съхранение на човешкото *Аз*. В *Аз-образа* на личността се поставя проблемът за когнитивната му сложност, за противоречията му между *Аз-реално* и *Аз-идеално* (Freud, Z., 1989). Фройд разкрива динамиката на *Аз-образа*, като включва във функционирането му подсъзнанието. *Аз-образът* е една психическа реалност и е особена подсистема в системата „личност“, която оперира със собствени психологически „снаряди“. Фройд обръща внимание на това, че влеченията представят всички „действащи сили“, които възникват отвътре в организма и са преносими върху психиката на човека (Freud, 1995). Процесите в подсъзнателните системи коренно се различават от съзнателните процеси и затова безсъзнателното е явление, което си противоречи със съзнанието и биологическата потребност като основен механизъм за развитието на личността. Според Фройд външното възприятие на *Аз-образа* е съвършено очевидно, а вътрешното възприятие на *Аз-образа* изисква особени изследвания (Landman, P., 2006).

Психоанализата ни казва още, че между неосъзнатостта и детерминизма съществува определена връзка. По-голямата част от психическия ни живот протича неосъзнавано, което оставя впечатление у нас за привидна несвързаност между отделните преживявания. В основата на преживяванията ни стои сетивното познание, а сетивното ни познание за света е резултат от усещанията и възприятията ни. В процеса на психична саморегулация личността реализира перцептивни действия както по отношение на себе си, така и по отношение на външната действителност (предметна и социална). Това е чувствителност – способността за усещане, възприемане и изграждане на впечатления под въздействието на фактори от външната среда (околния свят) и вътрешната среда (собственото тяло), за отразяване на предмети и явления, които изпълняват сигнална функция и ориентират индивида в средата (Desev, 2008). Перцептивното поле е условно диференцирана зона в човешкото съзнание, в която се отразяват непосредствено възприетите свойства на обектите. Чувствителността, като личностна характеристика, обхваща насоченото внимание на грижливо и открито отношение към себе си и външната действителност.

Полето на възприятието може да бъде по-широко или по-тясно, може да съдържа верни или неверни елементи. Това се определя от *Аз-концепцията*, която човек си създава и в която се включват два основни вида схващания: за самия себе си и за света. В психоанализата *Аз-концепцията* е част от лич-

ностната сфера и нейното съдържание оказва влияние върху усещането и възприятието на човека за своята определеност, както и за изграждането на представата му за точно определено човешко същество. *Азът* развива свои вътрешни работни модели както по отношение на себе си, така и по отношение на другите – на значимите други. Развиването на собствени вътрешни модели се осъществява чрез връзка с фигурите на привързване, основани на ранните детски преживявания в системата на привързване (Bowlby, 1988).

Психоаналитичното виждане за развитието на детето се основава на две идеи:

- преживяванията в ранното детство имат решаващо значение за изграждането на индивида в следващите периоди до достигането на зрелостта;
- развитието на детето преминава през различни стадии, обозначени като психоаналитични или психосексуални (Stamatov, R., 2012).

Периодът на начална училищна възраст според психоаналитичната периодизация е т. нар. „латентен период“, обхващащ 6 – 7-годишна възраст и подрастващата възраст. В тази определена фаза от детското развитие сексуалното развитие според Фройд (Freud, 1995) сякаш прекъсва. Ранните детски преживявания от областта на сексуалното се подлагат на изтласкване и се заслоняват от т.нар. „покриващи спомени“. Интересите на децата в този период са насочени преди всичко към общуването с другарчетата им и училищните занимания (Freud, 1995).

Началната училищна възраст е период на удивление от света, когато децата започват да се учат как да учат, да разсъждават и да си сътрудничат. Децата в тази възраст притежават способности за логическо мислене. Те са погълнати от стремежа да узнаят всичко, и този стремеж им помага и позволява да се обучават в училище. Успехите на дейността в училище зависят от развитата способност на учениците преди всичко практически да я изпълняват, да я извършват наум, да проверяват и да коригират осъществяването ѝ при необходимост. Нужно е да я планират, да избират средствата, с които ще си служат, последователността, в която ще я провеждат. Децата разполагат с вътрешен стремеж към учене и постигане на успех.

Със знанията се обогатяват и интелектуалните, и нравствените, както и естетическите чувства. Сетивното познание е само една част от общото познание на личността, насочено към нея и към заобикалящия я свят.

Общите им характеристики са естественото им проявление, външно изразяване, както и тенденция към овладяване и устойчивост. Учениците в начална училищна възраст се отличават със своята жизнерадостност. Преживяванията им имат повече основания и поради тази причина се задълбочават. Чувствата им стават по-осъзнати. Учениците проявяват интелектуални чувства, свързани с познавателната дейност. Разширяват се и се усилват любознателността, удовлетвореността от успехи в ученето, мотивацията при преодоляването на

трудности, стремеж към постигане на цели. Нравствените чувства стават по-диференцирани, по-мотивирани, по-сигурни и изразени. Развиват се чувства за честност, достойнство, увереност, другарство, съпреживяване, съотнасяне към референтна група и др. Естетическите чувства разширяват своите граници. Учениците откриват повече красота в проявите на литературните герои, в музиката, в рисунките, в различни телевизионни програми, филми, в природата.

Насочеността на интересите на учениците от начална училищна възраст е обусловена от периода на латентността, в който според Фройд (Corsini, 1998) половият инстинкт остава относително заспал и затова психичната енергия се пренасочва към несексуални дейности. Това пренасочване на психичната енергия може да бъде използвано с цел постигане на положителни резултати в общия процес на развитие на учениците от изследваната възрастова група, както и при оказване на влияние в процеса на обучение за формиране на нужните знания, умения и качества, съществени и необходими за този етап на обучение.

Постулираните от Зигмунд Фройд психоаналитични етапи на психосексуалното развитие на човека се характеризират със своите социални преживявания. На всеки етап социалните преживявания предполагаемо оставят някакви постоянни остатъци под формата на нагласи, ценности и черти, придобити по време на етапа. Те отразяват съдържателно желанията и интересите на личността и по този начин структурират една от най-важните страни във формирането ѝ – ценностната система и насоката към изграждане на стратегия за поведение и дейност. Всичко това е основателна причина да бъде насочено по-осезаемо вниманието на децата към общите условия на училищния живот и извънучилищната дейност и по този начин ще се осигури по-пълноценното развитие на цялостната им личност.

## REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.
- Corsini, R. (1998). *Encyclopedia of Psychology*. Sofia: Science and Art, pp. 918 – 919. [Корсини, Р. (1998). *Енциклопедия по психология*. София: Наука и изкуство, с. 918 – 919].
- Desev, L. (2008). *Dictionary of Psychology*. Sofia: Bulgarka. [Десев, Л. (2008). *Речник по психология*. София: Булгарика].
- Freud, S. (1989). *Introduction to Psychoanalysis*. Sofia: Science and Art. [Фройд, З. (1989). *Въведение в психоанализа*. София: Наука и изкуство].
- Freud, S. (1995). *New introductory lectures on psychoanalysis*. Sofia: Evraziya [Фройд, З. (1995). *Нови уводни лекции в психоанализа*. София: Евразия].

- Landman, P. (2006). *Freud. Centre for Psychosocial Support. Bulgarian space for psychoanalysis*. Sofia: Stil 2003. [Ландман, П. (2006). *Фройд. Център за психосоциална подкрепа. Българско пространство за психоанализа*. София: Стил 2003].
- Stamatov, R. (2012). *Child psychology*. Plovdiv: Hermes [Стаматов, Р. (2012). *Детска психология*. Пловдив: Хермес].

### **AGE CHARACTERISTICS OF SENSORY KNOWLEDGE IN PRIMARY SCHOOL AGE BY PSYCHOANALYTIC PERIODIZATION OF SIGMUND FREUD**

**Abstract.** This article aims to present the perspective of psychoanalytic periodization age of the school students from the initial stage of primary education. In psychoanalysis self-concept is part of the personal sphere and its content influences the perception and the perception of people for their determination and to build his idea of a specific human being. The period of primary school age, according to psychoanalytic periodization is called “Latent period” covering 6-7 years of age and adolescence. In this particular phase of child development, sexual development according to Sigmund Freud as if interrupted. The interests of children in this period focused primarily on communicating with their peers and school activities. With knowledge in school are enriched the intellectual and moral and aesthetic feelings. Sensory knowledge is only one part of the total knowledge of the individual, directed to her and to the surrounding world. According to Sigmund Freud social experiences reflect meaningful wishes and interests of individuals and thus structuring one of the most important countries in its formation – values and direction to build a strategy for behavior and activity. All this is a reason to be directed more noticeable children’s attention to the general conditions of school life and school activities and thus provide a full development of their overall personality.

✉ **Ms. Mariyana Stamboliyska, PhD Student**  
South-West University “Neofit Rilski”  
66, Ivan Michailov Str.  
2700 Blagoevgrad, Bulgaria  
E-mail: mariyana\_Stamboliyska@swu.bg